1 પ્રકૃતિનું સૌંદર્ય

Scanned with OKEN Scanner

અભ્યાસ

શબ્દાર્થ

(word power)

આકાશ	= ગગન (Sky)	વૃક્ષ	= તરુ (Tree)
સૂર્ય	= સૂરજ (Sun)	પ્રફુલ્લિત	= આનંદિત (Happy)
તમસ	= અંધારું (Darkness)	સુષમા	= સુંદરતા (Beauty)
પ્રકૃતિ	= કુદરત (Nature)	નવનીત	= નવું (New)

Scanned with OKEN Scanner

શ્રુતલેખન

⇒ સૂર્ય	⇒ પર્વત	⇒ ફૂલ
⇒ લાલિમા	⇒ ઇન્દ્રધનુષ	⇒ નદી
⇒ દિપ્ત	⇒ નભસ	⇒ તારલાં
⇒ પુષ્પ	⇒ આકાશ	⇒ ઝિલમિલ
⇒ પ્રકૃતિ	⇒ ઝરણાં	⇒ કલરવ

Scanned with OKEN Scanner

અભ્યાસ

સ્વાધ્યાય

મૌખિક

પ્ર.૧ તમસ કોણ દૂર કરે છે ?

જ.૧ સૂર્યનો પ્રકાશ તમસને દૂર કરે છે.

પ્ર.૨ ઝિલમિલ કોણ ઝબૂકે છે ?

Scanned with OKEN Scanner

જ.૨ તારલાંઓ ઝિલમિલ ઝબૂકે છે.

પ્ર.૩ પ્રકૃતિને કોણ નિખારે છે ?

જ.૩ નદીઓ, ઝરણાંઓ, ફળો, ફૂલો પ્રકૃતિને નિખારે છે.

પ્ર.૪ દુનિયા આપણને કેવી લાગે છે ?

જ.૪ દુનિયા આપણને સદા હસતી અને પ્યારી લાગે છે. પ્રકૃતિ પોતાના રૂપ-રંગમાં સર્વેને મોહિત કરે છે.

લિખિત

૧. **પ્ર.૧ ધરતી કઈ રીતે ગુંજી ઊઠે છે ?**

જ.૧ પક્ષીઓના મીઠા કલરવથી ધરતી ગુંજી ઉઠે છે.

પ્ર.૨ સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, નદી, ઝરણાં અને પુષ્પો પ્રકૃતિને કઈ રીતે સૌંદર્ય બક્ષે છે ?

જ.૨ સૂર્યપોતાના પ્રકાશથી ચંદ્ર પોતાની લાલિમાથી, તારાઓ ઝબૂકીને, નદીઓ, ઝરણાંઓ વહીને, પુષ્પો ખીલીને પ્રકતિને સૌંદર્ય બક્ષે છે.

પ્ર.૩ વૃક્ષો અને પર્વતો કઈ રીતે કુદરતને સુંદરતા બક્ષે છે ?

જ.૩ વૃક્ષોની લત્તાઓ ચોતરફ છવાઈને અને પર્વતો પોતાની ઊંચાઈથી આકાશને ચૂમીને કુદરતને સુંદરતા બક્ષે છે.

પ્ર.૪ પ્રકૃતિ સદા હસતી રહે છે - એમ શા માટે કહેવામાં આવ્યું છે ?

જ.૪ પ્રકૃતિની સુષમા તેને સદાય હસતી રાખે છે. તેથી એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે પ્રકૃતિ સદા હસતી રહે છે.

૨. **નીચેની પંક્તિઓના અર્થ લખો.**

૧. ચંદ્રમાની ખીલી લાલિમા.

......ચંદ્રમાની સુંદરતા ચોતરફ ખીલીને ચાંદનીને પહોંચાડે છે......

૨. ટમટમ્યા તારલાં, લીલા પીળા રાતા.

......તારલાંઓ રાત્રિના સમયે ઝબૂકીને લીલા, પીળા અને રાતા રંગની ભાત ઉભી કરે છે......

૩. ઈન્દ્રધનુષી રંગોથી થતી ધરા નવનિત.

......સૂર્યના પ્રકાશથી, ચંદ્રની લાલિમાથી, તારાઓની રંગબેરંગી ભાતથી, વિવિધ ફૂલો ફળોના રંગોથી જાણે ધરતી ઈન્દ્રધનુષી રંગોથી રંગાઈ હોય તેવું લાગે છે......

મૂલ્યવર્ધક પ્રશ્ન.

જ. પ્રકૃતિને સુંદર બનાવવા માટે આપણે કચરાને આમ તેમ ફેંકવાને બદલે કચરાપેટીમાં ફેંકીએ, અધિકથી અધિક વૃક્ષોને વાવીએ, જલ પ્રદૂષણ અને વાયુ પ્રદૂષણને નિયંત્રિત કરીએ.

Scanned with OKEN Scanner

ભાષાજ્ઞાન

૧. **નીચે દર્શાવાયેલ શબ્દોના સમાનાર્થી શબ્દો કવિતામાંથી શોધો અને લખો.**

સૂરજ	=	...સૂર્ય...	કુદરત	=	...પ્રકૃતિ...
અંધારું	=	...તમસ...	તરુ	=	...વૃક્ષ...
શશી	=	...ચંદ્ર...	ડુંગર	=	...પર્વત...
ફૂલ	=	...પુષ્પ...	ધરતી	=	...ધરા...

૨. **કોઈ કાર્યને કરવું એટલે 'ક્રિયા', દા.ત. ચાલવું, હસવું, ગાવું.**

કાવ્યના આધારે યોગ્ય ક્રિયા લખીને વાક્ય પૂર્ણ કરો.

૧. પ્રકૃતિના રંગ ...નિખરે... છે.   ૨. ઝરણાં ...વહે... છે.

૩. વૃક્ષો ...ઝૂમે... છે.   ૪. ધરતી ...ગુંજે... છે.

૩. **કવિતામાં આવેલ અનુસ્વાર શબ્દો શોધીને લખો.**

અનુસ્વાર = ...રંગ..., ...ચંદ્રમા..., ...ઊંચા..., ...ગુંજવું..., ...નવું...

Scanned with OKEN Scanner

2

હીરકણી – એક માતાની સાહસકથા

Scanned with OKEN Scanner

અભ્યાસ

શબ્દાર્થ

(word power)

- **ટોચ** = શિખર (the Peak)
- **પર્વત** = પહાડ,ગિરિ, ડુંગર (mountain)
- **તળેટી** = પહાડ, ડુંગર વગેરેના ઢોળાવની સપાટ જમીનને સાંધતી પટ્ટી (the foothills)
- **દ્વાર** = દરવાજો (the door)
- **આદેશ** = હુકમ(Order)
- **કરતબ** = પરાક્રમ (Courage)
- **મશગુલ** = તલ્લીન, તન્મય (engrossed)
- **વિનંતી** = અરજી (Request)
- **જોખમ** = ખતરો (Danger)
- **રાત** = રાત્રિ , નિશા (Night)
- **નિયમ** = કાયદો (Rule)
- **મક્કમ** = દ્રઢ (Firm)
- **ડર** = ભય બીક (Fear)
- **બોઘરણું** = દૂધ, છાસ વગેરે ભરવા માટેનું પહોળા મોઢાવાળું ધાતુનું એક વાસણ
- **ઉઝરડા** = ઈજા (bruises)
- **દુર્ગમ** = ગહન, જટિલ (inaccessible)
- **શૌર્ય** = બહાદુરી, સાહસ (Valor)

Scanned with OKEN Scanner

શ્રુતલેખન

⇒ શિવાજી	⇒ દૂધ	⇒ હિંમત	⇒ શક્તિ
⇒ રાજધાની	⇒ વેપારી	⇒ બાળક	⇒ દુર્ગમ
⇒ કિલ્લો	⇒ મહારાજ	⇒ તળેટી	⇒ મક્કમ
⇒ હીરકણી	⇒ પુત્ર	⇒ નિરાશા	

Scanned with OKEN Scanner

અભ્યાસ

સ્વાધ્યાય

મૌખિક

પ્ર.૧ મહારાજ શિવાજીનો કિલ્લો કઈ પર્વતમાળામાં સ્થિત હતો ?

જ.૧ મહારાજ શિવાજીનો કિલ્લો સહ્યાદ્રી પર્વતમાળામાં સ્થિત હતો.

પ્ર.૨ હીરકણીના પરિવારમાં કોણ કોણ હતું ?

જ.૨ હીરકણીના પરિવારમાં વૃદ્ધ સાસુમાં, પતિ અને નાનો દીકરો બાલ્યા હતો.

પ્ર.૩ હીરકણી કિલ્લામાં શું વેચવા જતી હતી ?

જ.૩ હીરકણી કિલ્લામાં દૂધ વેચવા જતી હતી.

લિખિત

૧. **પ્ર.૧. શિવાજી મહારાજના રાયગઢ કિલ્લામાં કેવી રીતે વેપારીઓને પ્રવેશ અપાતો હતો ?**

જ. ૧. રાયગઢ કિલ્લાના દ્વારપાળો શિવાજી મહારાજના આદેશ મુજબ દરેક વેપારીઓના સામાનની તપાસ કરતાં અને ત્યારબાદ જ કિલ્લામાં પ્રવેશ આપતા હતા.

પ્ર.૨. હીરકણી કેમ સમયનું ભાન ભૂલી ગઈ અને તેનું શું પરિણામ આવ્યું ?

જ.૨. કિલ્લાની અંદર 'કોજાગિરિ' ઉત્સવની ઉજવણી ચાલી રહી હતી જ્યાં કલાકારો અવનવાં કરતબો પ્રસ્તુત કરી રહ્યા હતા. આ જોવામાં હીરકણી સમયનું ભાન ભૂલી ગઈ અને પરિણામે દ્વારપાળોએ કિલ્લાનો પ્રવેશદ્વાર બંધ કરી દીધો.

પ્ર.૩. દ્વારપાળોએ હીરકણીને શું સલાહ આપી ?

જ.૩. દ્વારપાળોએ હીરકણીને કહ્યું કે મહારાજના આદેશ વગર આ દરવાજો ખુલશે નહીં માટે કોઈ સંબંધીને ઘરે રાત રોકાઈને સવારે ઘરે જતાં રહેજો.

પ્ર.૪. હીરકણીએ કઈ રીતે કિલ્લાથી બહાર જવાનું શૌર્ય કર્યુ ?

જ.૪. હીરકણીએ પોતાના પુત્રની ચિંતામાં કિલ્લાની પાછળની **દિવા**લ બાજુ જઈને પાછળથી પહાડ

Scanned with OKEN Scanner

પરથી જીવના જોખમે ઉતરે છે.

પ્ર.૫. શિવાજી મહારાજે કઈ રીતે હીરકણીના સાહસના વખાણ કર્યા ?

જ.૫. શિવાજી મહારાજે હીરકણીને શાબાશી આપતા કહ્યું કે, હીરકણીમાં રહેલી માતૃશક્તિએ રહેલી માતૃશક્તિએ એક અદમ્ય સાહસ કરાવ્યું છે.જે પહાડી હીરકણી જીવના જોખમે ઉતરે છે ત્યાં શિવાજી મહારાજ એક દિવાલ બનાવવાનો આદેશ આપે છે અને આ દિવાલને 'હીરકણી બુર્જ' નામ આપવામાં આવે છે.

૨. નીચે આપેલ શબ્દ પરથી વાક્ય બનાવો .

૧. પરાક્રમ : મેળામાં કલાકારો વિવિધ પરાક્રમો કરીને મનોરંજન કરે છે.

૨. હુકમ : શિવાજી મહારાજનો હુકમ સૈનિકો માને છે.

૩. રાજધાની : ભારતની રાજધાની દિલ્હી છે.

૪. ડુંગર : રામનગર ગામ પાસે અનેક ડુંગર આવેલાં છે.

૫. ભરવાડણ : હીરકણી એ એક ભરવાડણ હતી.

૩. નીચે આપેલ વિધાનો ખરાં છે કે ખોટાં તે જણાવો.

૧. હીરકણી ફૂલો વેચવા માટે કિલ્લામાં જતી હતી. ☒

૨. કલાકારોનું કરતબ જોવામાં હીરકણી સમયનું ભાન ભૂલી ગઈ. ☑

૩. દ્વારપાળોએ હીરકણીની અડધી રાતે દરવાજો ખોલીને જવા દીધી.☒

૪. શિવાજી મહારાજે હીરકણીને દંડ આપ્યો.☒

૫. "હીરકણી બુર્જ " નામની દિવાલ શિવાજી મહારાજે બનાવડાવી હતી. ☑

ભાષાજ્ઞાન

૧.આ શબ્દોના વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો લખો.

બાહર × અંદર

ડરપોક × નીડર

સુરક્ષિત × અસુરક્ષિત

સૂર્યાસ્ત × સૂર્યોદય

તળેટી × શિખર

Scanned with OKEN Scanner

નિબંધ - ઉનાળો

શિયાળા પછી ઉનાળો આવે છે. ઉનાળામાં દિવસો લાંબા અને રાત ટૂંકી હોય છે.

ઉનાળામાં સખત ગરમી પડે છે. ગરમીથી રાહત મેળવવા માટે લોકો સફેદ સુતરાઉ કપડાં પહેરે છે. ઉનાળાનો બપોર ઘણો આકરો હોય છે. રસ્તા પર લોકોની અવર-જવર ઓછી થઈ જાય છે. લોકો પંખા કે એરકન્ડિશનર ચાલુ કરી ઘરમાં આરામ કરે છે અને ઠંડાં પીણાં પીએ છે. પંખીઓ માળામાં ભરાઈ રહે છે. પશુઓ ઝાડની છાયામાં આરામ કરે છે.

ઉનાળામાં કેટલાક લોકો હવા ખાવાના સ્થળે ફરવા જાય છે. શાળાઓમાં પણ વેકેશન હોય છે.

~~~~ × ~~~~ × ~~~~ × ~~~~
~~~~

નિબંધ - વૃક્ષો આપણાં મિત્રો

વૃક્ષો ધરતી પરની શોભા છે.

વૃક્ષો માણસો અને પશુપંખીઓ માટે ઘણાં ઉપયોગી છે. વૃક્ષો આપણને મીઠાં ફળ આપે છે. ઘટાદાર વૃક્ષોની છાયામાં પશુઓ અને મુસાફરો આરામ કરે છે. વૃક્ષોની ડાળીઓ પર પક્ષીઓ માળા બાંધે છે. વૃક્ષોનાં મૂળ અને પાન જમીનનું ધોવાણ અટકાવે છે. વૃક્ષોનાં લાકડાંમાંથી આપણાં ઘરનું રાચરચીલું બને છે. કેટલાંક વૃક્ષોનાં પાંદડાં, છાલ, મૂળ, ફળ વગેરે માણસને દવામાં ઉપયોગી છે. વૃક્ષોમાંથી લાખ, ગુંદર, મધ, સૂકો મેવો, રબર અને તેલ મળે છે.

વૃક્ષો હવાને શુદ્ધ રાખે છે. વૃક્ષો વાદળોને ઠંડા પાડે છે. આમ, તે વરસાદને ખેંચી લાવવાનું કામ કરે છે.

વૃક્ષો આપણને ઘણાં ઉપયોગી છે. આપણે વૃક્ષો કાપવાં જોઈએ નહિ. આપણે વધુ ને વધુ વૃક્ષો વાવવાં જોઈએ.

~~~ × ~~~ × ~~~ × ~~~ × ~~~ × ~~~

Scanned with OKEN Scanner
~~~